UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE

I PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

Na osnovu člana 127 Statuta Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu i člana 128 Zakona o visokom obrazovanju, Nastavno-naučno veće na sednici održanoj 27. aprila 2016. godine, donelo je odluku da se obrazuje komisija za odbranu doktorskog rada.

2. Sastav komisije sa naznakom imena i prezimena svakog člana, zvanja, naziva uže naučne oblasti za koju je izabran u zvanje, datuma izbora u zvanje i naziv fakulteta, ustanove u kojoj je član komisije zaposlen:

prof. dr Julijana Vučo, redovna profesorka, Italijanski jezik, 14. jul 2010. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, mentorka,

dr Zorica Kovačević, docentkinja, Skandinavistika, 27. novembar 2012, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, članica

dr Slobodan Grubačić, profesor emeritus, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, član

dr Maja MIličević, docentkinja, Opšta lingvistika, 13.10.2015, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu

II PODACI O KANDIDATU

1. Ime, ime jednog od roditelja i prezime kandidata:
   Goran, Đorđe, Maljan
2. Datum i mesto rođenja (opština, grad, država):
   04.05.1987. Karlovac (opština Karlovac), Hrvatska

3. Datum odbrane, mesto i naziv master rada:
   Švedski kao L2 za studente filologije, odbranjen 21.9.2011. u Beogradu

4. Naučna oblast iz koje je stečeno akademsko zvanje magistra nauka:
   Nauka o jeziku, usvajanje L2

5. Akademsko zvanje:
   Master filolog

III NASLV DOKTORSKE DISERTACIJE:

"USVAJANJE REDA REČI U ŠVEDSKOM KAO STRANOM JEZIKU KOD SRBOFONIH UČENIKA"

IV PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE:

Doktorski rad kandidata Gorana Maljana "USVAJANJE REDA REČI U ŠVEDSKOM KAO STRANOM JEZIKU KOD SRBOFONIH UČENIKA" ima 245 strana. Rad je organizovan u četiri dela i sedam poglavlja, sadrži priloge i obimnu literaturu od preko 260 bibliografskih jedinica.

U teorijskom delu rada razmatraju se dosadašnja teorijska i empirijska istraživanja usvajanja švedskog reda reči, kako bi se izvukli određeni zaključci o ovom procesu u najširem smislu. Budući da se postojeća istraživanja odnose na usvajanje reda reči u različitim kontekstima i kod različitih tipova učenika, zaključci iz ovog dela odnose se na opšte tendencije u razvoju sintakse međujezika (specifičnog dinamičnog jezičkog sistema učenika L2 koji nije identičan samom L2) i predstavljaju opšte kategorije pomoću kojih se objašnjavaju zaključci iz prakticnog dela rada.

Praktični deo rada je pak sužen na specifičnu grupu i specifičan kontekst učenja švedskog reda reči – na osnovu slobodne produkcije ispitanika, analizira se usvajanje švedskog reda reči kod studenata skandinavskih jezika i književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu, kojima je maternji jezik srpski, a koji švedski uče kao odrasli i isključivo kao strani jezik, tj. bez presudnog uticaja švedske govorne sredine na jezičku kompetenciju.

V VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE:

U uvodnom delu kandidat Maljan predstavlja problem usvajanja reda reći u švedskom jeziku i nudi načine na koje će pristupiti rešavanju postavljenog cilja.

Drugi deo rada obuhvata teme vezane za usvajanje reda reči u teoriji koje podrazumevaju sledeće sadržaje teorisjkoh karaktera red reci u švedskom jeziku kao sintaksička struktura, red rec u nezavisnim recenicama, red reci u zavisnim recenicama, red reci iz tipološke perspektive, red reči iz perspektive usvajanja švedskog kao L2, pozicione aspekte reda reci u međujeziku, inverziju u nezavisnim recenicama, adverbijal u zavisnim recenicama, strukturne aspekte reda reči u međujeziku, lingvisticku težinu švedskog reda reci, formu i funkciju, redosled usvajanja, frekvenciju i uočljivost, markiranost, proceduralno i deklarativno znanje, transfer i učivost švedskog reda reci – problemi i specificnosti. Kandidat Maljan dalje izlaže o problemima reda reci u nastavi švedskog kao stranog jezika u koje spadaju problemi nastave gramatike u komunikativnoj nastavi, uloga gramatike u nastavi stranih jezika, uočavanje gramatickih struktura u inputu, korektivna povratna informacija, manipulisanje inputom, red reči u nastavnom materijalu opšte smernice inkorporiranja reda reči u nastavu stranih jezika, švedski kao strani jezik u univerzitetskoj nastavi, red reči kao gramatička građa u univerzitetskoj nastavi i nastavni materijal u univerzitetskoj nastavi.

Treći deo rada bavi se analizom usvajanja reda reči kod srbofonih studenata. Ovaj deo rada obuhvata istraživanje reda reči u usvajanju švedskog jezika kod srbofonih govornika. Goran Maljan daje opšte informacije o istraživanju, navodi ciljeve istraživanja, definiše korpus i metodologiju istraživanja. U daljem delu rada bavi se razvojnom analizom usvajanja reda reči, strukturom rečenice, fundamentom i inverzijom, negacijom u međujeziku, rečeničnim adverbijalom u međujeziku i razvojnim procesima u usvajanju reda reči, transferom i opcionalnošću. U daljem toku rada kandidat Goran Maljan bavi se analizom usvajanja reda reči iz nastavne perspektive, odnosom proceduralnog i deklarativnog znanja u usvajanju reda reči, autokorekcijom, percepcijom težine i uočljivošću grešaka, hiperkorekcijom, tipovima metalingvističkih korekcija i zahvata, uticajem deklarativnog znanja na usvajanje reda reči, relativnim uspehom u usvajanju reda reči, greškama kao merilom relativnog uspeha, tačnošću upotrebe reda reči na grupnom planu, greškama i nastavnim planovima, greškama kao deskriptorima u ZERO-u, globalnim i lokalnim greškama, kao i redu reči i nastavnim planovima. Goran Maljan dalje posvećuje deo rada švedskom redu reči kod srbofonih studenata u kome se

bavi razvojem lingvisticke i metalingvisticke kompetencije, težinom i učivošću švedskog reda reči, specifičnostima učenja reda reči kroz univerzitetsku nastavu, didaktizacijom reda reči.

Na kraju rada kandidat Maljan sačinio je obiman zaključak, dok se u nastavku nalazi uobičajena aparatura sa literaturom i prilozima.

VI SPISAK NAUČNIH I STRUČNIH RADOVA KOJI SU OBJAVLjENI ILI PRIHVAĆENI ZA OBJAVLjIVANjE NA OSNOVU REZULTATA ISTRAŽIVANjA U OKVIRU RADA NA DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Maljan, G. (2014a). Red reči u nastavi švedskog kao stranog jezika. Anali Filološkog fakulteta, XXVI/I: 291–320.

Maljan, G. (2014b). Modularnost u usvajanju jezika. Anali Filološkog fakulteta, XXVI/II: 135–151.

Maljan, G. (2015). Problem težine u usvajanju švedskog kao L2. Zbornik radova sa Četvrtog međunarodnog kongresa Primenjena lingvistika danas – izazovi modernog doba, održanog 12–14. oktobra u Beogradu (pp. 35–44).

II ZAKLjUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANjA

Poredeci zaključke iz teorijskog i prakticnog dela rada, može se utvrditi da se razvoj reda reči kod srbofonih studenata koji usvajaju švedski kao L2 u najopštijim crtama odigrava na sličan način kao i usvajanje pomenute strukture u drugim situacijama i kod drugih tipova učenika, barem kada je kvalitet progresije u pitanju. Usvajanje reda reči je segmentirano na više različitih faza u kojima se pojedinačni aspekti reda reči razvijaju i nadovezuju jedni na druge, formirajući na taj način jedan složen i dinamican sintaksički podsistem međujezika. Kako bi se navedeni proces sagledao u celini, detaljno razmatranje zaključaka rada krenuće od osnovnih hipoteza postavljenih u uvodnom delu – o pretpostavljenoj težini reda reči i specifcnostima nastave stranog jezika kojoj su ispitanici iz ovog istraživanja bili izloženi.

Kada je težina reda reči u pitanju, i teorijski deo rada i istraživanje u najvećoj meri potvrđuju hipotezu o težini reda reči, utvrđujuci da se red reči usvaja dugo, te da se u njegovoj upotrebi greši u velikoj meri. Istraživanje pokazuje da se upotreba reda reči u celini s vremenom približava ciljnom jeziku, te udeo negramatičnih i neadekvatnih konstrukcija jasno opada. Ipak,

ova tvrdnja se odnosi na red reči u celini, dok se uzimanjem pojedinacnih aspekata u obzir dobija nešto iznijansiranija slika težine i učivosti reda reci.

Uopšteno posmatrano, razvoj reda reči u međujeziku dešava se od lingvistički najlakših (formalno najjednostavniji, nemarkiranih, uočljivih) do lingvisticki najtežih aspekata (formalno najkompleksnijih, markiranih, slabo uocljivih), pri čemu se veliki broj aspekata reda reči nalazi između ova dva ekstrema. Red reči podrazumeva neke veoma lake aspekte, ali i veliki broj manje ili više teških aspekata, te percepciji švedskog reda reči kao veoma teške jezičke strukture doprinosi ne samo postojanje velikog broja teških aspekata, već i činjenica da je proces njihovog usvajanja veoma dug i varijabilan. Stoga je, kada je težina reda reči u pitanju, primerenije govoriti o lakšim i težim aspektima reda reči, nego o jedinstvenoj težini celokupne ove strukture. Istraživanje u ovom radu potvrđuje druge analize usvajanja reda reči koje utvrđuju da lingvisticka težina, najopštije uzev, korelira s vremenom potrebnim za usvajanje određene strukture (koje se, između ostalog, može meriti i količinom grešaka u upotrebi date strukture). Iako se tempo ne može univerzalno utvrditi, uočljivo je da se najjednostavniji aspekti reda reči vrlo brzo usvajaju, da je za neke potrebno određeno kraće vreme, dok se teži aspekti usvajaju dugo, uglavnom godinama. I među teškim aspektima reda reči postoji velika varijacija, od onih koji se usvajaju veoma dugo, ali se mogu usvojiti na visokom nivou, do izrazito teških aspekata reda reči (tipično onih vezanih za subordinaciju) u čijoj se upotrebi čak i kod mnogih studenata švedskog jezika nakon nekoliko godina intenzivnog učenja greši u nezanemarljivom broju slučajeva. Ovakav zaključak potvrđuje, stoga, hipotezu o znatnom udelu grešaka u upotrebi reda reči u svim fazama učenja jezika; iako red reči kao struktura evoluira u međujeziku, njeni određeni aspekti ostaju problematični i na visokim nivoima vladanja švedskim kao stranim jezikom. Upravo zbog toga, može se reći da visok stepen usvojenosti najtežih aspekata reda reči predstavlja jedan od indikatora vladanja ciljnim jezikom na visokom nivou.

Kada je o uzrocima ovakve progresije reč, i istraživanje i teorijski deo rada potvrđuju hipotezu da je jedan od najznačajnijih faktora upravo lingvisticka težina reda reči. Kao što je diskutovano u teorijskom delu rada, red reči je sintaksička struktura koja cini vrlo složen formalan sistem, formalno i funkcionalno vrlo heterogen i hijerarhijski uređen.

Istraživanje pokazuje na koji način je razvoj reda reči studenata uslovljen njegovim slabim komunikativnim potencijalom, budući da se funkcija reda reči u međujeziku profiliše na isti način kao i u L1 – pomoću reda reči se uspostavljaju i obeležavaju sintaksički odnosi između

svih sintaksičkih jedinica (leksema, fraza, prostih i složenih rečenica), dok prenošenje jezičkog sadržaja u najvećem broju slučajeva ne zavisi od rasporeda rečeničnih konstituenata. S obzirom na ovako formalizovanu ulogu reda reči u jezičkom sistemu, može se zaključiti da učenici švedskog kao L2 uglavnom ne osećaju veliki komunikativni pritisak da pravilno koriste složene sintaksičke procedure, čije izbegavanje ili pojednostavljivanje praktično nikada ne dovodi do nerazumevanja šireg konteksta diskursa.

Za razliku od hipoteza o težini reda reči, hipoteze o uticaju specifične nastave na razvoj ove strukture u međujeziku studenata nisu u potpunosti potvrđene, ali ni opovrgnute. Najznačajniji problem predstavlja, svakako, nemogućnost kontrastiranja usvajanja reda reči kod različitih tipova učenika i u različitim situacijama, usled čega je teško utvrditi koja svojstva produkcije iz ovog korpusa proizilaze upravo iz specifičnih uslova fakultetske nastave švedskog kao stranog jezika, iako se može pretpostaviti da određeni aspekti produkcije predstavljaju upravo posledice formalne nastave. Istraživanje potvrđuje hipotezu da nastava ima prevashodno pozitivan uticaj na ukupnu kompetenciju ispitanika te da nastava doprinosi velikoj razlici u vladanju deklarativnim i proceduralnim znanjem redom reči; s druge strane, konkretne specificnosti fakultetske nastave, kao i njeni eventualni negativni efekti, nisu toliko jasni.

Efekti nastave u usvajanju reda reči se ogledaju na dva glavna načina – kroz konstantan razvoj jezičke kompetencije studenata i kroz primenu deklarativnog znanja u produkciji. Naime, produkcija studenata se s vremenom sve više usložnjava, što ukazuje na stalan razvoj sistema reda reči; iako nije isključeno da pojedini studenti ne napreduju u usvajanju svih aspekata reda reči, na grupnom planu fosilizacija se ne uočava. Iako napredak u usvajanju određenih aspekata jeste spor, čak dostiže i plato u kasnijim fazama, red reči u svakoj narednoj fazi postaje sve razvijeniji i utvrđeniji sistem sa potencijalom za dalji razvoj i nakon završetka studija. Kada je o deklarativnom znanju reč, istraživanje pokazuje da se ono utvrđuje daleko brže nego proceduralno, usled čega predstavlja određeni resurs ne samo u produkciji, već i u procesu razvoja sintakse međujezika. Ono doprinosi boljem razumevanju jezičkih formi, što omogućuje aktivan monitoring sopstvene produkcije, dok uvežbavanje deklarativnog znanja direktno utiče na jezičku kompetenciju, bilo kao visoko automatizovano deklarativno znanje ili kao indukovano proceduralno znanje.

Pored uticaja deklarativnog znanja na kompetenciju ispitanika, specificnosti razvoja reda reci kroz formalnu nastavu stranog jezika tiču se pre svega tempa tog procesa. Budući da nastava

prati utvrđenu progresiju usvajanja, najlakši aspekti reda reči se najranije uvode, najviše aktivno koriste, te su i najzastupljeniji u inputu. Može se, usled toga, zakljuciti da je praktična težina (tj. učivost) pojedinih složenijih aspekata reda reči takođe rezultat i metodičkog pristupa, budući da se teži aspekti reda reči uvode sve kasnije, usled čega se manje koriste i pod većim uticajem su već utvrđenih lakših (primarno ili sekundarno nemarkiranih) aspekata. Kao što istraživanje pokazuje, najlakši aspekti reda reči usvajaju se kod studenata tokom prve, relativno kratke faze, dok se većina aspekata reda reči nezavisne rečenice usvoji do kraja studija, za razliku od reda reči zavisne rečenice. Pored toga, istraživanje utvrđuje i dostizanje platoa u razvoju reda reči tokom poslednjih faza učenja (treća i četvrta godina studija), gde je napredak uglavnom prisutan, ali vrlo lagan i postepen. Ovakav tempo razvoja reda reči vrlo verovatno je specifičan za nastavu kojoj su studenti filologije izloženi, te se može smatrati njenom direktnom posledicom (u najvećoj meri pozitivnom).

Ipak, određene negativne posledice nastave takođe se uočavaju, iako nije jasno u kojoj meri su one rezultat baš ovakve specifične nastave, a u kojoj meri bilo kog nastavnog pristupa. To se pre svega odnosi na pomenutu progresiju prema kojoj se lakši aspekti reda reči duže i više obrađuju, što može negativno da utiče na uočljivost i procesuiranje težih aspekata, kao i na hiperkorekcije koje se mogu tumačiti kao negativan uticaj deklarativnog znanja (indirektno i nastave). Izvesno je, ipak, da se ovi negativni efekti ne mogu u potpunosti izbeći, što znači da ne predstavljaju posebnu karakteristiku fakultetske nastave ni razvoja reda reči u međujeziku studenata filologije, već opšte metodičko-razvojne procese u učenju švedskog kao stranog jezika. Jedno od glavnih otvorenih pitanja koja se nameću u ovom istraživanju jeste, stoga, na koji način se funkcionalno ili komunikativno usmerena nastava može usaglasiti sa formalnim strukturama kakva je i red reči, te koji tip progresije je najadekvatniji za izlaganje takvih struktura u nastavi. Procesi opisani u ovom radu ukazuju na neke druge pristupe koji bi eventualno mogli da budu primenjeni u nastavi kako bi se izbegli određeni problemi klasične ciklične progresije, iako je moguće da bi i oni doveli do nekih drugih problema (jedan od takvih alternativnih pristupa bila bi npr. primena hipoteze projekcije, tj. skretanje pažnje na markirane aspekte jezičkih struktura paralelno sa nemarkiranima, ili čak pre njih).

Kandidat Maljan na kraju rada skreće pažnju na oblasti u kojima su potrebna dalja istraživanja, kako bi se problem usvajanja reda reči i složenih sintaksickih struktura detaljnije razjasnio. S razvojne strane, potrebno je detaljnije analizirati odnos reda reči drugih sintaksickih

struktura sa kojima je on neraskidivo povezan, poput npr. obaveze popunjenosti određenih konstituentskih pozicija, osetljivosti na finitni glagol, strukture različitih vrsta fraza i dr. Pored toga, potrebno je jasnije ustanoviti specificnosti različitih razvojnih procesa – univerzalija, opcionalnosti, generalizacija, transfera itd. – i razgraniciti ih, kako bi se jasnije sagledalo koji su uticaji presudni za usvajanje pojedinačnih aspekata reda reči. Posebno zanimljivim pokazalo se osvrtanje na diskurzivne aspekte reda reči koji, barem teorijski, predstavljaju naredni domen razvoja reda reči nakon utvrđivanja svih subordinativnih aspekta. Sva ova pitanja neophodno je kvantitativno i kvalitativno analizirati, kako bi se dobili još pouzdaniji i precizniji rezultati.

Navedene probleme, naročito u nastavi, trebalo bi i eksperimentalno ispitati, budući da teorija ne može pouzdano da predvidi sve okolnosti praktične nastave u učionici. Osim toga, potrebna su i dalja kontrastivna istraživanja, koja bi detaljno ispitala ulogu određenih varijabli – npr. tip učenika, modus učenja, opšti metodicki pristup kao i konkretne tehnike u nastavi, cilj učenja, predznanje učenika, stavovi i motivacija učenika i brojne druge – kao i njihov uticaj na učenje/usvajanje reda reči. Uz detaljnija saznanja iz navedenih oblasti moguće je produbiti istraživanje koje je Goran Maljan predstavio u ovom radu, i još jasnije ispitati kako teorijska svojstva i specifičnosti reda reči u različitim kontekstima usvajanja švedskog kao L2, tako i primenu tih saznanja u praktičnoj nastavi švedskog kao stranog jezika.

VIII OCENA NAČINA PRIKAZA I TUMAČENjA REZULTATA ISTRAŽIVANjA

Kandidat Goran Maljan svojim doktorskim radom obuhvatio je značajnu temu istraživanja vezanih za učenje i usvajanje reda reči švedskog jezika kod srbofonih govornika i time otvorio novo poglavlje u izučavanju pojava i odnosa u oblasti. Veoma zrelo i detaljno pristupio je analizi složene materije, pokazujući odlične sposobnosti formulisanja stečenih saznanja i formiranja jasnih, naučno zasnovanih zaključaka i stavova.

IX PREDLOG:

Pohvaljujući prilježan, kreativan i samostalan, inovatorski rad koji je doveo do rezultata koji će biti značajno uporište u daljim analizama vezanim za istraživanu oblast, ističući vrline kandidata koje su se pokazale kroz sposobnost za sintezu i analizu bogate teorijske literature, poseban, jasan naučni stil izražavanja, sa zadovoljstvom predlažemo Veću Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu da rukopis pod naslovom "USVAJANJE REDA REČI U ŠVEDSKOM KAO STRANOM JEZIKU KOD SRBOFONIH UČENIKA" prihvati kao doktorski rad koji ispunjava sve uslove predviđene zakonom, a kandidata Gorana Maljana pozove na usmenu odbranu.

U Beogradu, 24. maja 2016.

Prof. dr Julijana Vučo, redovna profesorka
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

dr Zorica Kovačević, docentkinja
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

dr Slobodan Grubačić, profesor emeritus
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

dr Maja MIličević, docentkinja
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet